

نکات تربیتی سوره مریم

مرضیه کرمی^۱

چکیده

سوره مریم نوزدهمین سوره و از سوره های مکی قرآن است که در جزء شانزدهم قرآن جای داشته است. تربیت از جایگاه ویژه ای برخوردار است و از ضرورت های خانوادگی است که اجرای آن بقای خانواده و جامعه را تضمین کرده است. انسان های تربیت یافته، دوست دار خداوند و سرشار از اشتیاق به وی بوده و به همین سبب از روحیه عطوفت و دل سوزی عمیق برخوردار بوده و با رعایت دستورات الهی زمینه رشد و تکامل خود را فراهم آورده است و سبب سر بلندی خاندان خویش گردیده است. سفارش به نماز، سفارش به زکات، ارائه الگو صحیح، نکات تربیتی سوره مریم برای دختران، حیا و عفاف نشانه ای از تربیت الهی، ادب برخورد با پدر و مادر، بندگی خدا موجب عزت انسان، نقش پدر در نهادینه کردن نماز در فرزند و عمل صالح و محبت در دل ها از شیوه های تربیتی سوره مریم است. اگر به این امر اهمیت داده و سهل انگاری صورت نگرفته باشد تقویت توان والدین، زیور بودن برای والدین، زنده ماندن نام و یاد والدین، دفع نیاز های معمول، محبت و اقبال نسبت به والدین، فرمانبرداری از والدین از آثار تربیت صحیح است. هدف از انجام این تحقیق بررسی نکات تربیتی سوره مریم است و روش جمع آوری داده ها به صورت اسنادی- کتابخانه ای است.

کلید واژه: تربیت، مریم، نکات

^۱ طلبه سطح دو حوزه علمیه فاطمیه سلام الله علیها پاکدشت

مقدمه

تربیت از مهم ترین مسائل برای زندگی انسان است و ضرورتش آنقدر است که بدون تربیت صحیح ممکن است زندگی انسان رو به تباهی برود. یکی از اهداف مهم شریعت انسان ساز اسلام و بعثت انبیا(ع) تربیت و تزکیه انسان است. قرآن کریم کامل ترین کتاب تربیتی و اخلاقی است و جامع ترین هدف ها و روش های تربیتی در ابعاد فردی و اجتماعی را در بردارد. سوره مریم یکی از کامل ترین سوره ها در باب تربیت است که در آن با بیان نمونه ها نکات تربیتی مهمی بیان شده است.

زندگی و تربیت برای انسان دو مفهوم لازم و ملزوم یکدیگرند که بدون یکی، وجود دیگری امکان ندارد. انسان تا زمانی که زنده است به تربیت نیازمند است و او را تربیت می کنند تا بتواند زندگی کند؛ زیرا زندگی، سازگاری با محیط طبیعی و اجتماعی است. این تربیت است که به زندگی انسان حیات و معنای واقعی می بخشد و باعث وجه تمایز او بر حیوان و موجب شکوفایی استعداد هایش می شود. با مطالعه و تفسیر سوره مریم نکات تربیتی در آن یافت می شود که با استفاده از آن می توان تربیتی صحیح و مناسب را درباره فرزندان انجام داد.

تا به حال تحقیقاتی در این موضوع صورت گرفته از جمله: مقاله رهیافت تربیتی در بررسی آیات سوره مریم نوشته مرتضی سازجینی و عباس یوسفی تازه کندی و ابوالحسن مومن نژاد که در این مقاله شیوه های تربیتی بر اساس شباهت حضرت یحیی(ع) با حضرت عیسی(ع) را بیان کرده است ولی اشاره ای به شیوه کلی تربیتی و آثار آن بیان نشده است.

از آنجا که تربیت فرزندان نقش بسزایی در زندگی آن ها دارد و عدم تربیت صحیح آثاری ناخوشایند بر جا می گذارد لازم است والدین به مطالعه و تربیتی قرآنی بپردازند و از این رو در این تحقیق که به شیوه توصیفی و به متد کتابخانه ای نگاشته شده در پی پاسخ دادن به این پرسش است که نکات تربیتی سوره مریم چیست؟ و اهداف این پژوهش شناخت شیوه ها و به کار بردن آن در تربیت و آثار آن می باشد.

۱- مفهوم شناسی

اینک پیش از پرداختن به مبحث اصلی نخست به بیان مفهوم کلیدواژه ها که عبارت است از: تربیت، مریم و نکات میپردازیم و سپس به بیان مباحث اصلی پرداخته می شود. مفهوم کلمات کلیدی عبارت است از:

۱-۱. تربیت؛ پرورتن، پروراندن، پرورش دادن، ادب یاد دادن. (مصدر) پرورتن پروراندن . آداب و اخلاق را به کسی آموختن . (اسم) پرورش یا تربیت بدنی . پرورش بدن به وسیله انواع ورزش . یا تعلیم و تربیت . آموزش و پرورش . پرورتن یا دست نرم بر پهلوی بچه زدن تا بخواب رود. ^۱ (تَ یَ) [ع . تَ رِ بَ یَ] (مص م .) پرورتن . ادب و اخلاق را به کسی آموختن . بدنی سازمانی که برنامه ریزی و اجرای امور ورزشی را بر عهده دارد. معلم مرکزی که دانشجویان را برای تدریس در مدارس یا دانشگاه ها آموزش می دهد، دانش سرا. ^۲

تربیت در یک عبارت این است که : «روش رفتاری و گفتاری دادن به غیر، طوری که این روش، ملکه ذهن او شود.» کسی را تربیت کردن یعنی این که روش رفتاری و گفتاری به وی یاد داده شود به طوری که آن چیزی که یاد گرفته است ضمیمه ذهنش شود. تربیت در بُعد اخلاقی این است و اگر ملکه ذهن شد، بدین معنی است که هر وقت کاری انجام دهد بر اساس روش رفتاری و گفتاری می باشد که مربی به وی آموزش داده است. اینجاست که می گویند: «مربی او را تربیت کرده است.» تربیت شامل ایجاد یا فعلیت بخشیدن هر نوع کمال و رفتاری در انسان می شود که مطلوبیت و ارزش داشته باشد. این کمال گاهی جنبه شناختی دارد که به دانش، شناخت و آگاهی انسان مربوط می شود. گاهی نیز جنبه کنشی یا حرکتی دارد که به رفتار و اعمال عینی انسان که اغلب دارای مظاهر جسمانی هستند مربوط می گردد و بالاخره گاهی جنبه گرایشی یا عاطفی دارد که با نگرش، اعتقاد، ایمان و علایق، احساسات انسان مرتبط است.

تربیت در جریان زندگی انسان نقش مهم و اساسی را ایفا می کند. گذشته از مسئله فن، هنر، یا علم بودن تربیت که زمینه های مناسبی برای اختلاف نظر در مورد ماهیت تربیت هستند. زمینه های دیگری نیز برای اختلاف نظر صاحب نظران تربیتی وجود دارند. عناصری که در یک جریان تربیتی مداخله می کنند از جمله آن ها است. یکی از این عناصر مورد اختلاف، جامعه و دخالت آن در جریان تربیتی می باشد. بدین معنی که بعضی از متخصصین تربیتی علاوه بر مربی جامعه را نیز جزء عناصر تربیت محسوب می کنند.

بنابراین، ارائه یک تعریف جامع از تربیت قدری مشکل به نظر می رسد. برای همین اغلب کسانی که در این راه تلاش کرده یا می کنند، بالاخره یا به تعریف تجویزی یا قیدی از تربیت روی می آورند و یا مانند

^۱ معین، فرهنگ فارسی، ذیل واژه تربیت

^۲ معین، فرهنگ معین، ذیل واژه تربیت

فلاسفه پیرو مکتب تحلیل زبان به جای تعریف معین از تربیت به تحلیل و تبیین مفهوم آن با توجه به مصادیق می پردازند. گروه دیگری هم وجود دارند که تعریف معین و مشخص از تربیت را ممکن می دانند؛ آن ها عقیده دارند برای این که بین تربیت نظری و تربیت عملی تناسب و هماهنگی وجود داشته باشد لازم است تعریف روشنی از تربیت به دست داد. بعضی نیز مانند پیترز از ملاک ها و معیارهایی سخن می گویند که بتوانند آن را از سایر فعالیت ها جدا کنند.^۱

۱-۲. مریم؛ مریم. [مَرَّی] (إ) هر زن پارسا که حدیث مردان را دوست دارد. (منتهی الارب).^۲ (مَرَّی) گیاهی است زینتی از تیره نرگسی ها. این گیاه علفی و دارای گل های سفید زیبایی است که دارای عطر مطبوعی می باشد. اصل این گیاه را از ایران می دانند. مریم عذرا مادر حضرت عیسی (ع) دختر عمران که در هجده سالگی روح القدس بر او ظاهر شد و مریم عیسی.^۳

۱-۳. نکات؛ نکات. [ن] (ع إ) جِ نکته ، به معنی خجک. (آنندراج). رجوع به نکته شود. نکته ها و اندیشه ها و لطیفه ها و مطالب دقیقه و رموز و علامات پنهانی. نکات. [ن ک ک] (ع ص) سخت عیب کننده مردم را. طَعَن درباره مردم.^۴ جمع نکته(اسم). توضیح جمع [نکته] مانند [نقاط] اغلب (در تداول بضم نون خوانده میشود ولی (در اصل) به کسر آن است. سخت عیب کننده مردم را. طعان درباره مردم.^۵

۲_ معرفی سوره مریم

سوره مریم نوزدهمین سوره و از سوره های مکی قرآن است که در جزء شانزدهم قرآن جای دارد. این سوره به دلیل نقل داستان حضرت مریم(س) به نام «مریم» نام گذاری شده است. پیام اصلی این سوره بشارت و انداز است که در قالب داستان هایی از پیامبران از جمله داستان حضرت زکریا(ع)، یحیی(ع)، ابراهیم(ع)، موسی(ع) و عیسی(ع) بیان شده است. بررسی مسائل مربوط به قیامت و چگونگی رستاخیز، نفی فرزند از خداوند و بیان مسئله شفاعت از موضوعات محوری این سوره است.

آیه ۹۶ سوره مریم با نام آیه ود از آیات مشهور این سوره است. مداومت بر خواندن سوره مریم را باعث بی نیازی انسان از جان، مال و فرزند دانسته اند. پرداختن به داستان زندگی حضرت مریم(س) در آیات ۱۶ تا

^۱ <https://article-tebyan-net.cdn.ampproject.org>

^۲ دهخدا، لغتنامه دهخدا، ذیل واژه مریم

^۳ معین، فرهنگ معین، ذیل واژه مریم

^۴ دهخدا، لغتنامه دهخدا، ذیل واژه نکات

^۵ معین، فرهنگ فارسی، ذیل واژه نکات

۲۷ و ۳۴ دلیل نام گذاری این سوره به نام «مریم» است.^۱ نام دیگر این سوره را کهیص دانسته اند؛ چراکه با همین حروف آغاز می شود.^۲ سوره مریم را به صورت اختصار سوره «کَهْ» (کاف ها) نیز می نامند.^۳ سوره مریم جزو سوره های مکی و در ترتیب نزول، چهل و چهارمین سوره ای است که بر پیامبر (ص) نازل شده است. این سوره در چینش کنونی مُصَحَّف، نوزدهمین سوره است و در جزء ۱۶ قرآن جای دارد.^۴ سوره مریم ۹۸ آیه، ۹۷۲ کلمه و ۳۹۳۵ حرف دارد. این سوره از نظر حجمی جزو سوره های مَثانی و کمتر از نیم جزء قرآن است. سوره مریم دهمین سوره از سوره های بیست و نه گانه مقطعات است که با حروف مُقَطَّعه «کهیص» آغاز می شوند.^۵

سوره مریم دارای دو ویژگی است: نخست اینکه به هنگام بیان داستان پیامبران بزرگ و داستان مریم از واژه «أُذْکَرُ» به معنای فرمان به یادآوری و یاد کرد استفاده کرده است و دوم اینکه واژه «رحمان» از صفات خداوند ۱۶ بار در این سوره به کار رفته تا به گفته برخی رحمت و مهر گسترده خداوند را نسبت به همه پدیده ها و موجودات به ویژه پیامبران و مؤمنان نشان دهد.^۶

۳_ نکات تربیتی سوره مریم

با مطالعه و تدبر در سوره مریم در می یابیم که نکات تربیتی ویژه ای در آن وجود دارد که عبارتند از:

۳_۱. سفارش به نماز؛ سفارش به نماز از وظایف پدر و مادر خانواده است. یکی از مهم ترین ارکان تربیت خانوادگی تربیت فرزندان به ادای نماز است. زیرا نماز پایه و اساس دیگر اعمال نیک است. بعضی از بزرگان می گویند: ضرورتی ندارد که کودک خود را به انجام همه ی واجبات و اخلاقیات از خرد و کلان آن تلقین کنی بلکه اگر میان او و خدا یک رابطه ی ایمانی ایجاد کنی بقیه ی کارها خود به خود سامان خواهد یافت. زیرا نماز کاری است منظم و هر شبانه روز پنج بار به انجام آن پرداختن امری دشوار است.^۱ اگر کسی از کودکی به نماز عادت کرده باشد نماز جزئی از زندگیش خواهد بود و بنابراین اصلاح می شود.^۲

۳_۲. سفارش به زکات؛ به دنبال توصیه مداوم به نماز، قاعده تربیتی دیگر سفارش به زکات است. واژه زکات در قرآن به معنی مطلق انفاق و عطا است. برخی می گویند: (سفارش به نماز در خانواده ها کم و بیش

^۱ صفوی، «سوره مریم»، ص ۸۰۸

^۲ خرمشاهی، «سوره مریم»، ص ۱۲۴۲

^۳ همان

^۴ معرفت، آموزش علوم قرآنی، ج ۲، ص ۱۶۶

^۵ خرمشاهی، «سوره مریم»، ص ۱۲۴۲

^۶ صفوی، «سوره مریم»، ص ۸۰۹

^۷ <https://m-narjes.org>

۶_ راهکار

برای تربیت صحیح فرزندان راهکار هایی وجود دارد که عبارت است از:

۶_۱. نقش داشتن در زندگی فرزند؛

باشید. این موضوع اغلب به معنای تنظیم مجدد اولویت های شماست. در بعضی از مواقع لازم است تا کاری را که می خواهید انجام دهید، برای کاری که فرزندتان باید انجام دهد، قربانی کنید تا از نظر روحی و جسمی در کنار فرزندتان باشید. نقش داشتن در زندگی کودک به معنای انجام یا اصلاح تکالیف او نیست.

۶_۲. ایجاد قوانین؛

اگر رفتار فرزندتان را در دوران کودکی مدیریت نکنید، او ممکن است هنگام بزرگسالی که شما در کنار او نیستید، برای مدیریت رفتار خود با مشکل مواجه شود. در هر زمانی از شب یا روز باید همیشه بتوانید به این سه سوال پاسخ دهید: فرزندم کجاست؟ چه کسی همراه فرزندم است؟ فرزندم چه می کند؟ قوانینی که فرزند شما از شما آموخته، قوانینی را که او برای خودش اعمال می کند شکل می دهد.^۱

۶_۳. اجتناب از تنبیه بدنی؛

والدین هرگز نباید برای تنبیه کودک به تنبیه بدنی متوسل شوند. کودکانی که تنبیه بدنی می شوند، بیشتر مستعد دعوا کردن با بچه های دیگر هستند. آن ها در بیشتر مواقع قلدری کرده و از پرخاشگری برای حل اختلاف با دیگران استفاده می کنند. و با زور گویی و قلدری سعی در به عملی کردن حرف و اعمال خویش دارند. راه های بسیار دیگری برای تنبیه کودک وجود دارد.

۶_۴. تقویت استقلال فرزندان؛

تعیین محدودیت ها به کودک شما کمک می کند تا حس خودک نترلی را در خود پرورش دهد. تشویق به استقلال کودک به او کمک می کند تا احساس خود راهبری را تجربه کند. او برای موفقیت در زندگی به هر دوی این احساسات احتیاج دارد. بسیاری از والدین استقلال فرزند خود را با سرکشی یا نافرمانی یکی می دانند. کودکان برای داشتن استقلال تلاش می کنند؛ زیرا این بخشی از طبیعت انسانی است. همه ی انسان ها استقلال را دوست دارند و برای رسیدن به استقلال تلاش می کنند.

۶_۵. با احترام رفتار کردن با فرزندان؛

بهترین راه برای دریافت رفتار محترمانه از فرزندتان این است که با او محترمانه رفتار کنید. شما باید همانطور که با دیگران رفتار می کنید، با فرزندتان رفتار کنید. با او مودبانه صحبت کنید، به نظر او احترام بگذارید، وقتی با شما صحبت می کند به او توجه کنید، با او مهربانانه

رفتار کنید و سعی کنید تا هر جایی که می توانید او را راضی نگه دارید. رفتاری که والدین با کودک خود دارند، پایه و اساس رفتار او با دیگران را می سازد.^۱

۶_۶. مدیریت خشم؛ یکی از مهم ترین چالش ها در شیوه صحیح تربیت فرزندان، آموزش مدیریت خشم و تنش به آن ها می باشد. به آن ها آموزش دهید که چگونه با خشم خود کنار بیایند. والدین باید به فرزندان خود نشان دهند که چگونه خشم خود را به طور سالم و موثر بیان کنند و از راه های مختلفی برای مدیریت آن استفاده کنند. ایجاد ارتباط با فرزندان، شناخت عوامل محرک خشم و ارائه راهکارهای موثر برای کنترل آن از مهم ترین روش های مدیریت خشم در فرزندان است.^۲

۶_۷. تقویت عزت نفس فرزند؛ عزت نفس یکی از مهم ترین قدم های زندگی برای فرزند است که والدین می تواند به او منتقل کند. فرزندان به شما می نگرند و شما را زیر نظر دارند پس سعی کنید طوری باشید که رفتارهای درستی را از شما الگوبرداری کنند. به فرزندان میدان بدهید تا بتوانند خودی نشان دهند، با انجام کوچک ترین عمل نیک او را تحسین کنید تا عزت نفس را به او انتقال دهید. کودکان با انجام یک سری از کارها به صورت مستقل احساس قدرت می کنند و دچار عزت نفس می شوند.

۶_۸. وقت گذراندن با کودک و ایجاد احساس صمیمیت؛ برای موفقیت در تربیت فرزند تان می بایست وقت کافی را به پایه او بگذارید، با او هم صحبت شوید، با او بازی کنید، با او انیمیشن تماشا کنید و ... در کل با او وقت بگذرانید. کودکان برای اینکه توجه والدین را به خود جلب کنند دست به انجام اعمال شرورانه و اشتباه می زنند، چرا که از این طریق کمبود توجهی را که به او شده، جبران سازد.^۳

^۱ همان

^۲ <https://suptechiranian.com>

^۳ همان

نتیجه گیری

این تحقیق با عنوان نکات تربیتی سوره مریم است. تربیت در جریان زندگی انسان نقش مهم و اساسی دارد. هیچ اجتماع انسانی وجود ندارد که در آن عمل تربیتی به صورتی اعمال نشود. زندگی و تربیت برای انسان دو مفهوم لازم و ملزوم یکدیگرند که بدون یکی، وجود دیگری امکان ندارد. انسان تا زمانی که زنده است به تربیت نیازمند است و او را تربیت می کنند تا بتواند زندگی کند. استفاده از نکات تربیتی که در قرآن ذکر شده برای تربیت بسیار مناسب است.

تربیت صحیح و قرآنی، باعث ایجاد زمینه برای پرورش استعداد های مادی و معنوی، در جهت رسیدن به کمال خلقت است. اما آنچه در تربیت موثر است استفاده از شیوه ها و نکات تربیتی صحیح و قرآنی است که تمامی آن در سوره مریم بیان شده است. در تربیت تنها دانستن نکات تربیتی سوره مریم کافی نیست بلکه به کار بردن آن ها تاثیر فوق العاده ای دارد.

نکات تربیتی سوره مری عبارت است از: سفارش به نماز، سفارش به زکات، ارائه الگو صحیح، نکات تربیتی سوره مریم برای دختران، حیا و عفاف نشانه ای از تربیت الهی، ادب برخورد با پدر و مادر، بندگی خدا موجب عزت انسان، نقش پدر در نهادهای نماز در فرزند، عمل صالح و محبت در دل ها.

از راهکار های تربیت صحیح و قرآنی می توان به نقش داشتن در زندگی فرزند، ایجاد قوانین، اجتناب از تنبیه بدنی، تقویت استقلال فرزندان، با احترام رفتار کردن با فرزندان، مدیریت خشم، تقویت عزت نفس فرزند، وقت گذراندن با کودک و ایجاد احساس صمیمیت اشاره کرد.

پیشنهادهای تحقیق شامل پیشنهادهای پژوهشی و کاربردی است:

پیشنهادهای کاربردی: ۱_ طراحی های هنری با مضمون تربیت قرآنی ۲_ برگزاری جلسات خانوادگی با مضمون تربیت قرآنی بر اساس نکات تربیتی سوره مریم

پیشنهادهای پژوهشی: ۱_ نوشتن داستان هایی از بزرگان دینی با مضمون تربیت بر اساس نکات تربیتی سوره مریم ۲_ بررسی آثار تربیت صحیح و قرآنی به صورت تفصیلی

فهرست منابع

کتب فارسی

- ۱_ حسینی نسب، سید داود؛ اقدام، علی اصغر، فرهنگ واژه ها تعاریف و اصطلاحات تعلیم و تربیت، تبریز: احرار، چاپ دوم، ۱۳۷۵.ش
- ۲_ خرمشاهی، قوام الدین، **سوره مریم**، تهران: انتشارات دوستان، چاپ اول، ۱۳۷۷.ش
- ۳_ دهخدا، علی اکبر، **لغتنامه دهخدا**، تهران: روزنه، چاپ دوم، ۱۳۷۳.ش
- ۴_ سیف، علی اکبر، **روان شناسی پرورشی**، تهران: انتشارات آگاه، چاپ اول، ۱۳۷۰.ش
- ۵_ شاتو، ژان، **مربیان بزرگ**، (غلامحسین شکوهی)، تهران: موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران، چاپ پنجم، ۱۳۸۴.ش
- ۶_ صناعی، محمود، **آزادی و تربیت**، بی جا: ارجمند، چاپ اول، ۱۳۹۴.ش
- ۷_ صفوی، سلمان، **سوره مریم**، قم: انتشارات آزاده، چاپ اول، ۱۳۹۶.ش
- ۸_ قرائتی، محسن، **تفسیر نور**، تهران: مرکز فرهنگی درس هایی از قرآن، چاپ دوم، ۱۳۸۸.ش
- ۹_ معین، محمد، **فرهنگ فارسی**، تهران: امیر کبیر، چاپ سوم، ۱۳۸۶.ش
- ۱۰_ _____، **فرهنگ معین**، قم: زرین، چاپ سوم، ۱۳۸۶.ش
- ۱۱_ معرفت، محمد هادی، **آموزش علوم قرآنی**، (ابومحمد وکیلی)، بی جا: مرکز چاپ و نشر سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۱.ش
- ۱۲_ مصباح یزدی، محمد تقی، **نقش تقلید در زندگی انسان**، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، چاپ دوم، ۱۳۸۲.ش

کتب عربی

- ۱۳_ ابن بابویه، محمد بن علی، **الخصال**، قم: جامعه مدرسین، چاپ اول، ۱۳۶۲.ش
- ۱۴_ خان مدنی، سید علی، **ریاض الساکین**، قم: نشر اسلامی وابسته به جامعه مدرسین، چاپ اول، ۱۴۱۱ق

۱۴_ طباطبایی، محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، بیروت: موسسه الاعلمی للمطبوعات، چاپ دوم، ۱۳۹۰ق

۱۵_ فخر رازی، محمد بن عمر، التفسیر الکبیر، بیروت: دار الاحیاء التراث العربی، چاپ سوم، ۱۴۲۰ق

۱۶_ کلینی، محمد بن یعقوب، کافی، تهران: دارالکتب الاسلامیه، چاپ اول، ۱۳۶۳.ش

۱۷_ محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، قم: دارالحديث، چاپ دوم، ۱۳۸۹.ش

سایت ها

https://article_tebyan_cdn.ampproject.org

https://m_narjes.org

<https://rasanews.ir>

<https://rasekhoon.net>

<https://menka.ir>

<https://suptechiranian.com>